

Ladislav Babić

Postoje li autor i njegov čitatelj?

Često se u filozofskim, prirodnoznanstvenim a i laičkim krugovima raspravlja o kategoriji *postojanja*. Postoji li nešto, i kako znati (potvrditi) dali to zaista egzistira? Postoji li galaksija s ruba svemira, smijemo li isto reći za onu onkraj *horizonta opažanja*, konačno – postoji li uopće moj sugovornik udaljen metar ili tisućama kilometara od mene, e da bi sve to kulminiralo pitanjima o vlastitoj egzistenciji. Odgovori se kreću od vjersko-metafizičkih sve do prirodonaučnih, što vrlo malo utječe na njihovo prihvaćanje od suprotstavljenih strana. Postoje filozofske definicije egzistencije ili postojanja, po mišljenju autora često toliko udaljene od stvarnosti da nije ni čudo kakao se stoljećima filozofi ne mogu složiti oko njihove primjenljivosti. Mi ćemo se poslužiti, na tragu *Marxa* kako je praksa (ukupnost čovjekovog iskustva i djelovanja) jedini kriterij istinitost koji može donijeti ispravnu presudu o problemu postojanja, definicijom nekako najpogodnijom za pristup razrješavanju (ako već i ne samom rješenju) stvari:

„Egzistencija (latinski existentia) označava postojanje, opstojnost, pripadnost nečega svijetu iskustva, održavanje nečega u vremenu i prostoru.“

Da bismo bilo što smisleno rekli o opstojnosti stvari i pojava koje nas okružuju, pa i nas sasmih kao dijela cjelokupnog svemira, po našem mišljenju trebamo razmotriti slijedeće kategorije:

- prošlost, sadašnjost, budućnost

- međusobnu interakciju (međudjelovanje) svih „stvari“ i pojava u svemiru
- evoluciju (dinamiku, vremensku promjenu) svega postojećeg
- fizikalne zakonitosti koje rukovode prethodnom kategorijom evolutivnosti

Sve četiri kategorije međusobno su povezane, tvoreći nerazdvojno klupko. Pođimo u razmatranju od cijelog svemira, završivši sa entitetom koji o njemu postavlja pitanja – čovjekom.

Prema *Teoriji relativnosti*, mase i energije ograničene su u svom kretanju maksimalno dozvoljenom brzinom, brzinom svjetlosti od oko 300000 km/s. Istovremeno, ova tvrdnja ne vrijedi za „kretanje“ cijelog svemira koji se kao jedinstveni entitet nalazi u stanju ubrzanog širenja. Radi se naime - prema prevladavajućem tumačenju - o širenju samog prostora, koje stoga na podliježe spomenutom ograničenju, uslijed čega se udaljenosti između objekata povećavaju. Naime, u samim počecima „nastanka“ univerzuma desio se takozvani proces *inflacije* – kratkotrajnog, nezamislivo ubrzanog širenja koje je mnogostruko prelazilo brzinu svjetlost - uslijed čega su se neki njegovi objekti našli izvan našeg *horizonta opažanja*. Tako daleko, da svjetlost od njih još nije stigla od nas, te ih stoga ne vidimo i ništa ne možemo o njima reći. Neki to koriste kao argument da oni (ti objekti) za nas uopće ne postoje, jer nemamo nikakvu smislenu fizikalnu informaciju, daklem niti saznanja o njima. Ovaj mi se argument čini vrlo slabašnim, s obzirom da su oni sami po sebi sasvim implicitno uključeni u teoriju inflacije (koja je ovih dana dobila veliku [potvrdu](#), uz dužnu skepsu svojstvenu naučnicima), daklem – tretirani su kao postojeći! Sem toga, kad jednog dana njihova svjetlost konačno ipak dođe do naših uređaja, hoćemo li smatrati da su se mađionačarskim trikom Velikog Mađioničara, preselili iz nepostojanja u postojanje? Apsurd! Sa ovako skeptičkog stanovišta o postojanju ne možemo ništa tvrditi niti o opstojnosti Andromedine galaksije, udaljene od nas oko 2.5 milijuna godina svjetlosti, što jednostavno znači da mi ovaj čas primamo njenu sliku staru dva i pol milijuna godina! Daklem, najviše što bismo – sa stajališta spomenutih sumnjala – smjeli reći, je da je u to vrijeme postojala. Ali, postoji li ona sada, u času dok čitate ovaj tekst, već je izvan naše moći prosuđivanja! Ograničena brzina svjetlosti, ma kako ona ogromna bila, onemogućuje nam – nemamo li povjerenja u poredak svemirskih zbivanja koji se ne zbivaju na sasvim kaotični, slučajni način (ubrzo ćemo spomenuti kvantnu mehaniku!) – da izričemo gore spomenute sudove.

Zamislite da razgovaramo, oči u oči, međusobno udaljeni 1 metar. Jeste li sigurni u tvrdnju da vaš sugovornik uopće postoji? Prije negoli odbacite ovako ekstremne upite, zapazite kako je s fizikalne strane gledišta situacija sasvim analogna maločas opisanom odnosu zemaljskog astronoma i Andromedine maglice. Svjetlosti je od nje do nas trebalo 2.5 milijuna godina, što je mnogima sasvim dovoljno da postave pitanje njenog ovočasnog opstoja. Od vas do mene, isti ti prijenosnici informacije putuju doduše svega 0.00000003 sekundi, ali – mogu li biti siguran da vi u međuvremenu niste netragom iščezli? Dakako, slijed ovako kratkih vremenskih intervala tijekom kojega se odigrava naša konverzacija, uvjerava me da ste još uvijek tu, ali – mogu li biti siguran da u idućih 3 nanosekundi nećete netragom nestati? S gledišta ranije spominjanih sumnjala, to svakako ne smijemo tvrditi, osim ako nemamo milenijskim iskustvom cjelokupnog čovječanstva fundiranu vjeru o prirodne zakone.

Slijedeći putanju prethodnog zaključivanja, dolazimo do problema *sadašnjosti*. Što ona znači ljudskim bićima ove planete; postoji li ona uopće? Kao što raniji primjer sugerira, sve informacije o svijetu oko sebe čovjek prima preko pet svojih osjetila, proširenih tehnološkim izumima, što bitno ne mijenja stvar. Najbrže dolaze do njega informacije nošene svjetlošću (u opisanom primjeru zvuku je potrebno oko 0.003 sekunde - 3 milisekunde, daklem oko milijun puta više vremena za put između sugovornika). Što to znači? Jednostavno, da sve informacije koje primam opisuju svijet ne u *ovaj čas*, već onakav kakav je bio u bliskoj, bližoj ili daljnjoj prošlosti! Sve što prosuđujemo temeljem njih ne odnosi se na ovo moje *sada*, već na neki prethodni trenutak vremena. Pomislim li da govorite preglasno, u trenutku dok mi ta misao kola glavom, ona se odnosi na prošlost udaljenu 3 milisekunde! Kažem li „pala je zvijezda“ (zvijezda padalica, meteor), to se nije desilo u trenutku mog zapažanja već nešto prije, u zavisnosti kako daleko od nas se događaj zbio. Namignem li vam, vi to ne opažate „ovaj čas“, već sa izvjesnim vremenskim pomakom. Zar opisani slučajevi ne indiciraju da, strogo shvaćen termin *sadašnjost* ne postoji kao takav za cjelokupnu ljudsku populaciju, već samo za njene pojedine individue? Prema tome, pitanje o postojanju sugovornika upravo *sada*, smisljeno je samo sa stajališta osobe koja ga postavlja; *sada* - cjelokupna sadašnjost - nije jednoznačno određena za sve ljude svijeta! U tom smislu ona ne postoji! Što je, uostalom, i zaključak *Specijalne teorije relativnosti*.

Pokušajmo izostaviti bilo koju drugu osobu, s kojim nužno razmjenjujemo (uslijed međudjelovanja) informacije – one fizikalnog tipa - nezavisnog o sadržaju razgovora. Upitajmo se dali mi postojimo (glupo pitanje!?), i kako to uopće znamo. Smisleni odgovor dao je *Descartes* – „*Mislim, dakle jesam!*“ („*Cogito, ergo sum!*“), međutim još je starogrčki filozof *Heraklit* govorio kako *čovjek ne može dva puta stupiti u istu rijeku*, jer – prema njegovom prethodniku *Simpliciju* - „sve teče“ (*Panta rei*), sve se neprekidno mijenja. Svijet je dinamički, u neprestanoj mijeni, evoluirao – što je postalo općepoznata paradigma svih znanosti. Daklem, shvaćam li sebe kao nepromjenljivo biće, uvijek isto, identično samom sebi – što na kratki rok nekako intuitivno svi zamišljamo – možemo samo zaključiti da griješimo. Čovjek u trenutku kad daje odgovor na to pitanje, više nije isti kao u času kad ga je postavio! Onaj raniji više ne postoji, zamijenio ga je načas neki novi, ovoga opet neki drugi i tako ad infinitum, točnije – do subjektive smrti, kad ni on više nije sposoban pitati se niti pružati odgovore. Kako svaki trenutak svog života čovjek ima svijest o sebi samom kao nedjeljivoj psihološkoj cjelini, osjećajući se kao jedinstvena i cjelovita (zapažajući doduše mijene fizičke i one vlastitog raspoloženja), od drugih različita osoba, zaključujemo da ta svijest - jedina „konstanta“ čovjekove ličnosti u njegovu životu - neizostavno prati sve njegove biopsihološke mijene, prilagođujući se njima. Takav čovjek bitiše svaki trenutak, iz prethodnog u naredni čas, najčešće nesvijestan da je njegov „prethodnik“ (onaj od prije sekunde!) već cijelu jednu sekundu nepostojeći! Dojenče, dijete, mladić ili djevojka, zrela osoba te starac i starica – faze su u neprekidnoj mijeni čovjekovoj, i oni postoje tek kao prolaznosti njegove egzistencije. U tom smislu, možda mi istovremeno postojimo i ne postojimo – svako prethodno postojanje prebrisano je onim narednim, šaljući ono prethodno u sjećanja, u lične ili kolektivne arhive prošlosti.

No, vratimo se mi skepticima glede pitanja postojanja i njegove dokazivosti (ukoliko i autora ovih redaka ne smatrate takvim). *Kvantna mehanika*, kao prevladavajuća (uz ranije spomenutu *Teoriju relativnosti*) suvremena fizikalna teorija, uvela je nov pogled na fizikalne zakonitosti, slijedom čega i na filozofsko razmišljanje o stvarnosti i postojanju. Njeni zakoni primjenjuju se na minuciozno tkanje koje sačinjava objekte svemira, uključivo i nas same – na mikrosvijet. Dok su zakoni makrosvijeta (velikih objekata) deterministički, u smislu da su predodređeni, neslučajni – podvrgnuti zakonu uzročnosti, gdje svaka posljedica ima svoj uzrok i može se proračunati ukoliko su nam uzroci i početni uvjeti sistema koji proučavamo poznati, dotle su kvantnomehanički zakoni posve drugog tipa. Oni su vjerojatnostni; mogu se samo predvidjeti vjerojatnosti s kojima će se

desiti različiti modovi neke pojave, a da se ništa ne zna o uzrocima njenog odvijanja po jednom od mogućih „kanala“ zbivanja. Ova suvremena teorija razmatra i nastanak, rođenje čestica iz mora virtualnih čestica takozvanog kvantnog vakuuma, a glede postojanja odnosi se sa do sada neviđenim stavom. Sve u svemiru u svojoj osnovi postoji tek kao potencijal, mogućnost (ili nemogućnost) ostvarenja, o čijoj realizaciji odlučuje slučaj! Realne čestice ovoga svijeta, međudjelujuće sa ostalim realnim česticama, rađaju se na čudesan (čudotvoran?) način iz neke potencijalne mogućnosti! Kakva je njihova egzistencija i u kojem obliku, prije no su se realizirale iz tog potencijala, ne govori se ama baš ništa. Daklem, njihovo postojanje – uz sve ograde glede tog termina koje smo ranije spominjali – kao da je posljedica nekog nama neshvatljivog, metafizičkog čina Velikog Čarobnjaka (opet smo kod njega!) iz ničega!

Čovjek je bofizikalni receptor – odasvud prima vidne, slušne, taktilne, okusne i njušne podražaje, koje mu organizam pretvara u njemu prepoznatljiv oblik: plavu boju neba, mora ili cvijeta, šapat ili galamu, hrapavo ili glatko, slatko ili slano, smrad ili miomiris, toplo ili hladno,... Postojanjem tih percepcija se ne bavimo, one su *u tom obliku* realne (postojeće) samo za subjekta, dok isti egzistira. Bez njega, u takvom vidu nemaju nikakvog smisla, mada i dalje postoje fizikalni agensi sposobni izazvati iste percepcije kod drugih subjekata. Da je Zemlja mrtav planet, bez ikakvog života, nebi ni imalo smisla govoriti o njima. Možemo, doduše, zamisliti robota programiranog da – primjerice – sve temperature iznad ledišta vode gradiira od hladnog do nesnosno vrućeg, no to za njega ne bi imalo doživljajnu kvalitetu živog, organskog bića.

Već i ovako djelomično razmatranje ukazuje na nekoliko stvari. Jedna od njih odnosi se na našu uzajamnu komunikaciju, za koju nismo ni svijesni koliko zavisi od neposrednih fizikalnih uvjeta i ograničenja u kojima se ona vodi. To podrazumijeva kako uvid u situaciju o kojoj pričamo, tako i valjanost zaključaka koji se izvlače iz često neshvaćene suštine samog uvida. Zašto mnoge tvrdnje – posebno one o postojanju bliskih nam objekata - proizašle iz uzajamne komunikacije ne smatramo dvojbenima i podložnima provjeravanju? Jedan od osnovnih razloga je upravo blizina komunikatora, uz ogromnu brzinu kojom se prenosi komunikacija. Već pismo koje iz Sarajeva dobijam nakon tjedan dana, ništa ne svjedoči egzistira li u trenutku njegova prijema njegov pošiljalatelj – već samo da je postojao u času dok ga je pisao. Kad će astronauti iz Jupiterove orbite saopćiti zemaljskom kontrolnom centru da je s njima sve u redu, poruka stigla s kašnjenjem od četrdesetak minuta, morat će biti shvaćena tek uslovno – u trenutku

DIOGEN pro culture magazine & DIOGEN pro art magazine -ISSN 2296-0929; ISSN 2296-0910
Publisher Einhorn Verlag, Kusnacht, Switzerland
E-mail: contact_editor@diogenpro.com / WWW: <http://www.diogenpro.com/>

njenog slanja, stanje na vasijskom brodu bilo je OK. Daklem, postoje li autor ovog teksta i njegov čitatelj u času dok ga čita, i za jednog i drugog je tek plauzibilna pretpostavka, nadajmo se kompatibilna sa stvarnošću. Zdravi i živi bili, postojali oboje sa cijelim svijetom zajedno!

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>

NEKOPIRATI